

4. Kapitonova O.A. *Ecology of the Udmurt Republic: a tutorial*. Izhevsk: Publishing house «Udmurtia State University», 2013. 381 p.
5. Pavlov K.V. *Intensification of the economy in the face of uncertainty of the market environment: monograph*. M.: Master, 2007. 271 p.
6. Pavlov K.V. *Modernization and innovative development of the economy at different levels of the management hierarchy: monograph*. Izhevsk: Institute of Computer Science, 2014. 344 p.
7. Pavlov K.V. *Features modernization of old industrial regions // National interests: priorities and safety*. 2014. №28. P. 11-24.
8. Pavlov K.V. *Patoinstituty, patoinstitutsionalizm and modernization of the Russian economy // Problems of the theory and practice of management*. 2013. №7. P. 126-134.
9. Pavlov K.V. *Pathological processes in the economy: a monograph*. M.: Master, 2009. 461 p.
10. Pavlov K.V. *Old industrial regions: the socio-economic and environmental characteristics of the operation and development: a monograph*. Izhevsk: Institute of Computer Science, 2014. 344 p.
11. Pavlov K.V. *The core of economic systems and the efficiency of economic policy: a monograph*. M.: Master, 2009. 191 p.
12. Prokofiev K.Y. *The innovative potential of the region: the nature, structure // Regional economy: theory and practice*. 2013. №30. P. 12-19.
13. Stroeveva O.A. *Development of innovative activity in the region: the theory, methodology and practice: a monograph*. Tambov: TSU, 2013. 142 p.
14. Khalevinski E.D. *The world economy and international economic relations: the textbook*. M.: Economist, 2004. 303 p.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Павлов Костянтин Вікторович, доктор економічних наук, професор, зав. кафедрою економіки і управління, Камський інститут гуманітарних та інженерних технологій, 426003, Росія, м. Іжевськ, вул. Вадима Сівкова, буд. 12А
e-mail: kvp_ruk@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Павлов Константин Викторович, доктор экономических наук, профессор, зав. кафедрой экономики и управления, Камский институт гуманитарных и инженерных технологий, 426003, Россия, г. Ижевск, ул. Вадима Сивкова, д. 12А
e-mail: kvp_ruk@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Pavlov K.V., doctor of economic sciences, professor, head. Department of Economics and Management, Institute of Humanitarian Kamsky and engineering technologies. Izhevsk, Udmurt Republic, Russian Federation
e-mail: kvp_ruk@mail.ru

УДК 658.7

НАЦІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО ВИРОБНИЦТВА**Семененко О.Г.**

Метою роботи є аналіз стану виробництва молока в Україні, причин і наслідків кризових явищ у галузі, оцінка стратегічних напрямів розвитку.

Методи, що були використані в процесі дослідження. Застосовано системний підхід та методології економічного, статистичного та економіко-математичного аналізу для вивчення тенденцій основних факторів, що впливають на конкурентоспроможність та потенціал галузі.

Результати роботи. Для стабільного економічного зростання галузі молочного виробництва та забезпечення населення молочною продукцією необхідно постійно здійснювати заходи з підвищення ефективності виробництва, покращення якості продукції і зниження її собівартості. За останні роки в молокопродуктовому підкомплексі намітилися позитивні зрушення, але кризові явища змусили підприємства та науковців більш відповідально підходити до визначення напрямів та методів підвищення ефективності виробництва, в тому числі в галузі молочного скотарства. З одного боку стратегічні цілі залишилися тим самими, а з іншого, дійсність вимагає знаходження нових більш адекватних дій, що до стабілізації та розвитку молочного виробництва.

Висновки. Розбудова конкурентоспроможного, стабільного й прогнозованого у тенденціях розвитку молочного скотарства стає можливим лише за умов: інтенсифікації виробництва,

підвищення якості продукції, зменшення на внутрішньому ринку кількості зарубіжних виробників і виходу на нові ринки збуту. З урахуванням постійного скорочення поголів'я корів, а також розширення можливостей експорту у країни Євросоюзу галузь потребує нагального вирішення наступних задач: концентрації виробництва молока, через утворення молочарських сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, заохочення власників корів до створення міні-ферм, фінансове стимулювання підвищення якості молока, встановлення «справедливої» ціни закупівель, підвищення продуктивності молочного стада у всіх категоріях господарств, його раціонального використання, зміцнення племінної бази.

Ключові слова. молочне скотарство, продуктивність, рентабельність, собівартість, якість виробництва молока-сировини, ціна закупівель, стратегії розвитку та стабілізації.

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ МОЛОЧНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Семененко Е.Г.

Целью работы является анализ состояния производства молока в Украине, причин и последствий кризисных явлений в отрасли, оценка стратегических направлений развития.

Методы, которые были использованы в процессе исследования. Применен системный подход и методологии экономического, статистического и экономико-математического анализа для изучения тенденций основных факторов, влияющих на конкурентоспособность и потенциал отрасли.

Результаты работы. Для стабильного экономического роста отрасли молочного скотоводства и обеспечения населения молочной продукцией необходимо постоянно осуществлять мероприятия по повышению эффективности производства, улучшению качества продукции и снижению ее себестоимости. За последние годы в молокопродуктовому подкомплексе наметились положительные сдвиги, но кризисные явления заставил предприятия и ученых более ответственно подходить к определению направлений и методов повышения эффективности производств, в том числе в области молочного скотоводства. С одной стороны стратегические цели остались тем же, а с другой, действительность требует новых, более взвешенных мер по стабилизации и по развитию молочного рынка.

Выводы. Развитие конкурентоспособного, устойчивого и прогнозируемого в тенденциях развития молочного скотоводства становится возможным лишь при условиях: интенсификации производства, повышения качества продукции, уменьшения на внутреннем рынке количества зарубежных производителей и выхода на новые рынки сбыта. С учетом постоянного сокращения поголовья коров, а также расширения возможностей экспорта в страны Евросоюза, отрасль требует неотложного решения следующих задач: концентрации производства молока, через создание молочных сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов, поощрение владельцев коров к созданию мини-ферм, финансового стимулирования повышения качества молока, установления «справедливой» цены закупок, повышения продуктивности молочного стада во всех категориях хозяйств, его рационального использования, укрепления племенной базы.

Ключевые слова. молочное скотоводство, производительность, рентабельность, себестоимость, качество производства молока-сырья, цена закупок, стратегии развития и стабилизации.

NATIONAL DEVELOPMENT STRATEGIES AND TRENDS MILK PRODUCTION

Semenenko O.G.

The aim is to analyze the state of milk production in Ukraine, the causes and consequences of the crisis in the industry, assessment of strategic directions of development.

Methods that have been used in the study. System approach and methodology of economic, statistical, economic and mathematical analysis to study the trends of the main factors affecting the competitiveness and potential of the industry.

Results work. For sustainable economic growth dairy industry and provide the population of the dairy products must constantly take measures to improve production efficiency, improve product quality and reduce its cost.

In recent years, in milk- grocery subcomplex have been the positive moves, but the crisis forced the company and scientists more responsible to approach to the determination trends and techniques to determine trends and techniques to enhance production efficiency, including in dairy cattle. On the one hand the strategic objectives remain the same, but on the other, the reality requires a new, weighted measures to stabilize and develop the dairy market.

Conclusions. Building the dairy farming of competitive, sustainable and predictable in the development trends possible only on the condition: intensification of production, improvement product quality, reduction in the number of domestic and entering new markets

Given the constant reduction in the number of cows and expanded export opportunities in EU countries industry requires urgent solution of the following tasks: of concentration of milk production, due to the formation agricultural service cooperatives, of encourage of the owners of cows to create a mini-farms, of financial incentives to improve the quality of milk, of establishment of a «fair» price of purchases, increasing the productivity of dairy cattle in all categories of farms, strengthen tribal base.

Keywords. dairy cattle, productivity, profitability, cost, quality of production of raw milk, the price of the procurement, strategy development and stabilization.

Виклад основного матеріалу. Молочна галузь - одна з вагомих підсистем агропромислового комплексу країни. Основу її складають підприємства взаємозалежних структурних підрозділів: тваринницького та молокопереробного підкомплексу, а також підприємства харчової промисловості, що виготовляють окремі види молочної продукції.

За період 1990-2015 рр. діяльність молокопереробних підприємств визначається рядом кризових тенденцій, пов'язаних, насамперед, із наростаючим дефіцитом сировини, зростанням цін на молочну продукцію при одночасному зниженні платоспроможного попиту населення, формуванням несприятливої кон'юнктури світового ринку молокопродуктів та змінами в політиці державної підтримки галузі.

Ефективний розвиток молокопереробної галузі безпосередньо залежить від стану молочного скотарства, у якому, на жаль, за останні роки спостерігаються негативні тенденції. За статистичними даними в останні 25 років існує стійка тенденція до зменшення обсягу валового виробництва молока усіма категоріями господарств [10], в середньому на 440 тис. т. За 2014-2015 роки рівень виробництва молока на душу населення скоротився на 5,7 %.

Фонд споживання на душу населення у 2014 році досяг рівня 2007 року. У 2015 році він був найменший за останні 10 років і порівняно з 2005 р. знизився на 15,3% (210,3 кг на душу населення). Найгірші показники були тільки у 2010 та 2011 роках. Взагалі, за усіма показниками балансу попиту та пропозиції у 2015 році суттєво погіршилися показники балансу 2014 року, крім показника експорту, що зріс на 20,6%. (табл.1).

Таблиця 1. Баланс попиту та пропозиції на ринку виробництва молока за 2005-2015 рр., тис. т

Показники	Роки										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Виробництво	13714	13287	12262	11761	11610	11249	11086	11378	11488	11277	10682
Зміна запасів на кінець року	174	27	72	78	230	11	9	90	12,8	46,5	0
Імпорт	112	150	199	234	455	273	257	410	541	337	77
Всього ресурсів	13799	13263	12533	12073	11835	11533	11350	11878	12042	11614	10759
Експорт	1901	950	939	1140	919	956	964	820	767	504	608
Витрачено на корми	1270	1326	1141	1038	1126	1099	1020	1072	1270	1370	1150
Втрати	3	7	5	5	10	8	5	9	0	72	0
Фонд споживання	10625	10980	10448	9890	9780	9470	9363	9797	10005	9668	9001
у розрахунку на 1 особу, кг	225,6	234,7	224,6	213,8	212,4	206,4	204,9	214,6	219,6	222,8	210,3

Джерело: статистичні дані [9,14]

Очікується, що середньорічне споживання молока та молочних продуктів у 2016 році буде на рівні 2015 року – 210,5 кг на душу населення.

Рівень виробництва відобразився на збільшенні в рази обсягів імпорту молока у 2012 - 2013 роках (Табл.1). Навіть у 2014 році обсяг імпорту був значним, на рівні 3% від обсягу виробництва. У 2015 році цей показник зменшився в 4 рази і склав лише 1 % від загального обсягу виробництва. У загальній структурі імпорту більша частина припадала на країни СНД, 36,2% – на ринки Азії і 15,5% – на африканський регіон.

Обсяг експортованого молока за останні п'ять років зменшувався в середньому на 150 тис. тон щорічно. Сальдо імпорту-експорту поступово зменшувалося і в 2014 році досягло найменшого значення з 2000 по 2014 рр. (Табл. 1). Причинами зниження є заборона поставок молочної продукції в Росію і складності доставки товару в Казахстан та інші країни Середньої Азії через обмеження транзиту по території Росії. [1]

Асоціація виробників молока України (АВМ) у 2016 р. прогнозує зменшення виробництва молока на 0,5-1,5%. Це буде відбуватися, перш за все, у господарствах, які є неефективними. Тобто, це підприємства, які мають на сьогоднішній день надої менше 6 тис. кг на одну корову в рік. Крім того, у поточному році також прогнозується скорочення у межах 20% експорту та імпорту молочної продукції, що обумовлено запровадженнями торговельними обмеженнями та значним здешевленням гривні [8].

Аналіз структури основних показників виробництва молока-сировини в попередні роки показує (табл. 2) наступне.

За 10 років поголів'я корів у всіх категоріях господарств знизилася від 3,6 млн. голів у 2005 р. до 2,17 млн. гол. - в 2015 р. [3, 9]. Ці зміни відбулися переважно за рахунок зменшення чисельності поголів'я молочного стада в сільськогосподарських підприємствах на 5,6% і в господарствах населення на 5,3% щорічно.

Показники продуктивності корів мали стійку тенденцію до збільшення, хоча темп скорочення поголів'я та темп нарощування продуктивності корів різний.

Коефіцієнт випередження за десять років в господарствах населення був меншим ніж в сільськогосподарських підприємствах, крім 2009 та 2011 років, (табл. 3).

Таблиця 2. Динаміка показників виробництва молока-сировини з 2004 по 2015 рр.

Показники	Роки									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Поголів'я корів, тис. гол.	3346,7	3095,9	2856,0	2736,5	2631,2	2582,2	2554,3	2414,3	2262,7	2172,3
темп зростання, % до попереднього року	92,1	93	92,5	92,3	95,8	96,2	98,1	98,9	94,5	93,7
у тому числі в:										
сільськогосподарських підприємств	764	678,6	624,3	604,6	589,1	583,7	575,2	565,4	529,2	504,3
темп зростання, % до попереднього року	88,2013	88,822	92,0	96,8	97,4	99,1	98,5	98,3	93,6	95,3
господарствах населення	2582,7	2462	2232,0	2131,9	2042,1	1998,5	1979,1	1943,4	1733,5	1668
темп зростання, % до попереднього року	93,3	95,3	95,3	90,7	95,5	95,8	97,9	99,0	98,2	89,2
Продуктивність корів, кг	3652	3602,7	4118,0	4242,3	4275,0	4293,2	4454,3	4758,4	4920,1	4917,6
темп зростання, % до попереднього року	104,7	98,6	114,3	103,0	100,8	100,4	103,8	106,8	103,4	99,9
у тому числі в:										
сільськогосподарських підприємств	3212	3162,4	3353,3	3417,8	3889,5	3861,4	3904,7	4047,9	5002,8	5290,1
темп зростання, % до попереднього року	107,7	98,4	106,0	101,9	113,8	99,3	101,1	103,7	123,6	105,7
господарствах населення	4194,4	4163	4331,3	4476,1	4386,0	4423,1	4614,0	4733,7	4894,9	4804,9
темп зростання, % до попереднього року	104,3	99,2	104,0	103,3	98,0	100,8	104,3	102,6	103,4	98,2
Обсяг виробництва, тис.т	13287	12262	11761	11609,0	11248,5	11086,0	11377,6	11488	11132	10682
темп зростання, % до попереднього року	96,1	92,8	95,9	98,7	96,9	98,6	102,6	101,0	96,9	96,0
у тому числі в:										
сільськогосподарських підприємств	2454	2005,9	2093,5	2066,4	2291,3	2253,9	2246,0	2288,7	2647,5	2667,8
темп зростання, % до попереднього року	95	88	104,4	98,7	110,9	98,4	99,6	101,9	115,7	100,8
господарствах населення	10832	10248	9667,5	9542,6	8956,7	8839,6	9131,6	9199,5	8485,3	8014,6
темп зростання, % до попереднього року	97,3	93,8	94,3	98,7	93,9	98,7	103,3	100,7	92,2	94,5

Джерело: статистичні дані [3,9,14]

Таблиця 3. Темп випередження зростання продуктивності корів від їх кількості по категоріям господарств в 2007-2015 рр.

Коефіцієнти випередження	Роки										середнє
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015		
Коефіцієнт випередження зростання продуктивності корів порівняно з їх чисельністю	1,06	1,24	1,12	1,05	1,04	1,06	1,08	1,09	1,07	1,09	1,09
в тому числі в:											
Сільськогосподарських підприємств	1,11	1,15	1,05	1,17	1,00	1,03	1,05	1,32	1,11	1,11	1,11
господарствах населення	1,04	1,09	1,14	1,03	1,05	1,07	1,04	1,05	1,10	1,06	1,06

Розраховано на основі статистичних даних Державної служби статистики України [9]

В середньому, продуктивність корів у всіх категоріях господарств за 10 років збільшилась на 4,1%, за рахунок середньорічного темпу зростання продуктивності в сільськогосподарських підприємствах на 6,7% і в господарствах населення на 2,9% в період з 2005 по 2014 рр.

За десять років спостерігалася наступна тенденція у всіх категоріях господарств: при збільшенні продуктивності корів на 1% їх чисельність зменшувалася на 9%. Для сільськогосподарських підприємств еластичність чисельності корів дорівнювала – 11%, тобто, при збільшенні продуктивності корів на 1% чисельність поголів'я в сільськогосподарських підприємствах зменшувалася на 11%. В господарствах населення при збільшенні продуктивності корів на 1% їх чисельність зменшувалася на 6%.

Досліджуючи динаміку обсягів виробництва молока за різними методиками, що найбільше відповідають нестабільності ринку молока, ми отримали наступні результати прогнозування обсягів виробництва (Табл. 4).

Таблиця 4. Прогноз обсягів виробництва молока на душу населення на 2016-2025 роки, кг на рік

Методи прогнозування	Обсяги виробництва молока, в розрахунку на 1 особу, кг									
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Ковзної середньої	243,2	234,8	228,5	224,1	220,5	217,3	215,4	214,3	212,7	209,2
Експоненціального згладжування	255,8	273,9	291,0	284,9	287,7	289,9	283,5	263,9	254,1	251,7
Функції Тенденція	273,9	291,0	284,9	287,7	289,9	283,5	263,9	254,1	251,7	245,1
Регресійного аналізу (лінійна регресія)	291,0	284,9	287,7	289,9	283,5	263,9	254,1	251,7	245,1	242,3

Розраховано на основі статистичних даних Державної служби статистики України [9]

Враховуючи стандартну помилку прогнозу, результати дисперсійного та кореляційного аналізу, найбільш вірогідними прогнозами валового виробництва молока в 2025 році є прогноз отриманий на основі методів ковзної середньої (відповідно 209,2 кг на душу населення). З ймовірністю 0,95% можна стверджувати, що обсяг виробленого молока у всіх категорій господарств в 2016 році за песимістичним прогнозом складатиме $10355,57 \pm 20,6$ тис. т., а за оптимістичним прогнозом $10395,06 \pm 12,88$. Це означає, що за найбільш оптимістичними прогнозами загальний валовий збір молока в 2016 році зменшиться на 3,1%.

За нашими розрахунками, для мінімального підвищення конкурентоспроможності виробників молока-сировини необхідно збільшити поголів'я корів у всіх категоріях господарств в середньому на 3%, а продуктивність на 9%. При цьому, кращі перспективи для впровадження плану підвищення валового виробництва мають сільськогосподарські підприємства.

Головною стратегією розвитку підприємств сільського господарства повинен стати процес глобалізації, індустріалізації, впровадження нових технологій виробництва та управління на основі реальної довгострокової програми стабілізації на ринку молока [4].

Однак нажалі, одна з головних проблем на сьогоднішній день, яка заважає молочній галузі розвиватися – проблема загальнодержавного порядку. Це фінансова нестабільність, відсутність ринку землі, власності, недосконалість законодавчої бази, неефективність рішень що до оптимального розміщення молочного скотарства, податковий тиск.

При скасуванні спеціального режиму оподаткування ПДВ, на тлі зростання податкового тиску, поточні негативні тенденції скорочення капіталовкладень в сільське господарство будуть тільки прискорюватися, що може призвести не тільки до ослаблення експортних позицій України на зовнішніх ринках, а створить цілком реальні загрози для продовольчої безпеки держави за окремими видами продукції, насамперед, продукції тваринництва [2]. У 2016-2017 рр. молочні підприємства будуть змушені продовжити підвищувати ціни у зв'язку з несприятливими податковими нововведеннями, які передбачають урізання пільг з податку на додану вартість.

За попередніми оцінками закупівельна ціна на молоко сировину у 2016 році досягне рівня Європи – 0,23-0,25 дол. за літр. Це збільшить ціну 2015 року майже на 30%. Останнє відобразиться на обсягах закупівель переробних підприємств, на зменшенні виробництва молочної продукції, так як рівень збільшення доходів населення та індексація значно відстають від динаміки цін виробництва сировини [6].

Річна потужність молокопереробних підприємств України – майже 18 млн. т. молока у рік, але на промислову переробку припадає лише 39,7% виробленої в Україні сировини [6].

Частка обсягів заготівлі молока від господарств населення залишається значною і цей факт не покращує загальні якісні показники молока-сировини.

В період з 2014 по 2015 рр. обсяг молока-сировини вищого ґатунку, виробленого сільськогосподарськими підприємствами зменшився на 1,4% а першого ґатунку – збільшився на та 1,9% відповідно. В господарствах населення частка молока-сировини вищого ґатунку практично відсутня, частка молока першого ґатунку збільшилася з 8,8% у 2014 році до 11,8% у 2015 році.

Як свідчить світовий досвід, розвиток молочної галузі безпосередньо пов'язаний з виробництвом молока у великих фермерських господарствах. В Україні спостерігається зростання частки приватного сектора у виробництві молока-сировини. Існуючий перерозподіл виробництва молока між різними категоріями господарств створив передумови до незначного загострення конкуренції між виробниками молока з низьким рівнем інтенсивності. Так, на ринку молочної сировини фактичними монополістами упродовж 2000-2015 рр. виступають невеликі господарства та приватні подвір'я. У 2010 році частка приватного сектору у загальному обсязі виробництва молока становила 80%, у 2011 – 79,7%, у 2012 – 60,3%, у 2013 – 80,7%, у 2014 – 76,2%, у 2015 – 75,0% (у 1990 р. – 24,1%, 2000 р. – 70,9%, 2005 р. – 81 %, 2009 р. – 80,7%).

Така тенденція свідчить, перш за все, про кризу в молочному тваринництві яка створює проблеми для розвитку молочної галузі, оскільки виникає питання забезпечення переробних підприємств якісною сировиною.

Збільшення в сировинних зонах переробної промисловості кількості великих молокоспеціалізованих підприємств також суттєво підіймає потенціал підприємств виробничої та переробної галузей. Але й концентрація в окремих регіонах достатньої кількості менших сільськогосподарських підприємств, з рівнем спеціалізації в молочному скотарстві більше ніж 60%, також є значним резервом цього потенціалу.

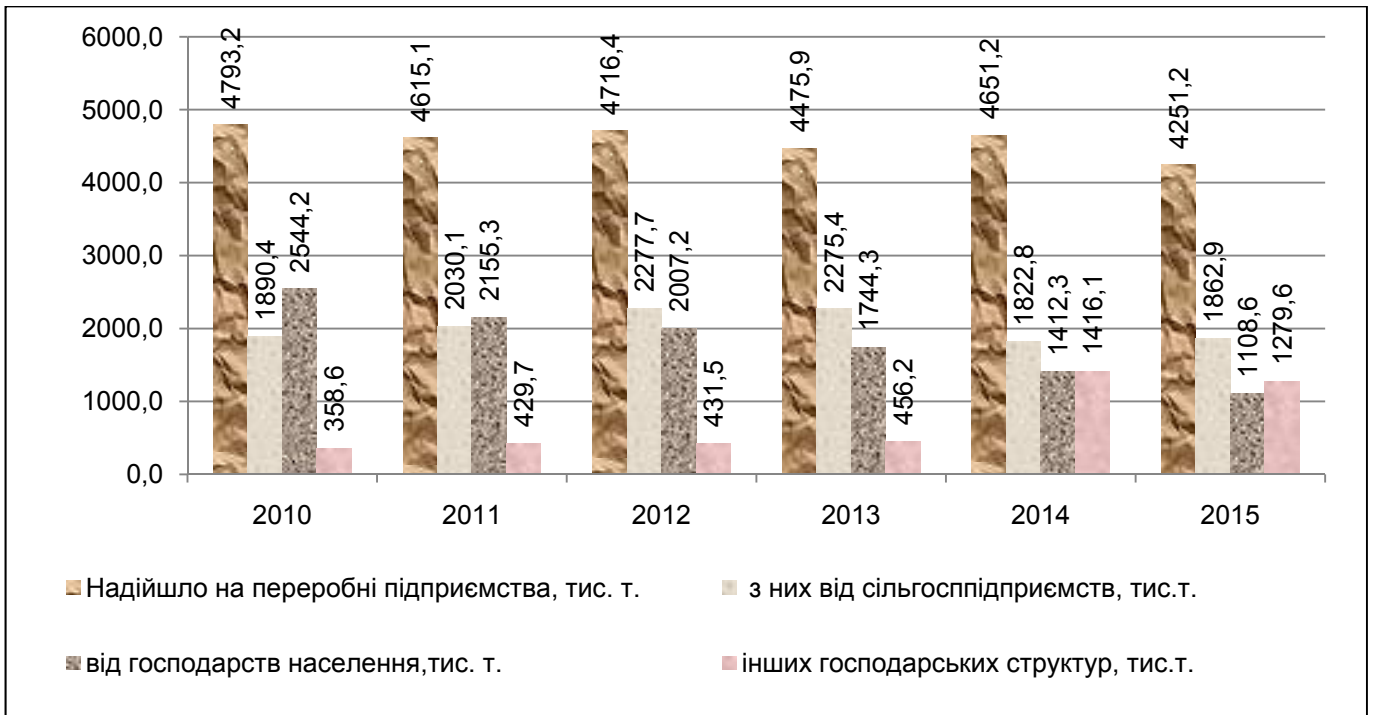

Рисунок 2. Динаміка продажу молока переробним підприємствам усіма каналами розподілу у 2010-2015 рр., тис.т. [5, 6]

Структура витрат в виробничій собівартості молока в сільськогосподарських підприємствах в останні 2 роки мала наступний вигляд (Рис. 3).

Більша частина витрат в досліджуваній період припадала на корми і вона на 9% вища за норму, це зумовлено, в першу чергу, нераціональним використанням цього ресурсу [4, С. 41]. Збільшення тарифів на послуги, електроенергію, паливно-мастильні матеріали у 2010-2014 рр. (порівняно з 2000 роком) збільшило 2 рази частка цих статей в собівартості молока виробництва у 2015 році. Якщо порівняти ці цифри з прийнятими нормами витрат на виробництво 1 ц молока в США, то вони значно нижче, ніж в українських сільськогосподарських підприємствах. При цьому рівень амортизаційних відрахувань в 2,4 рази більший за рахунок постійного оновлення техніки і використання методу прискореної амортизації (Рис. 3).

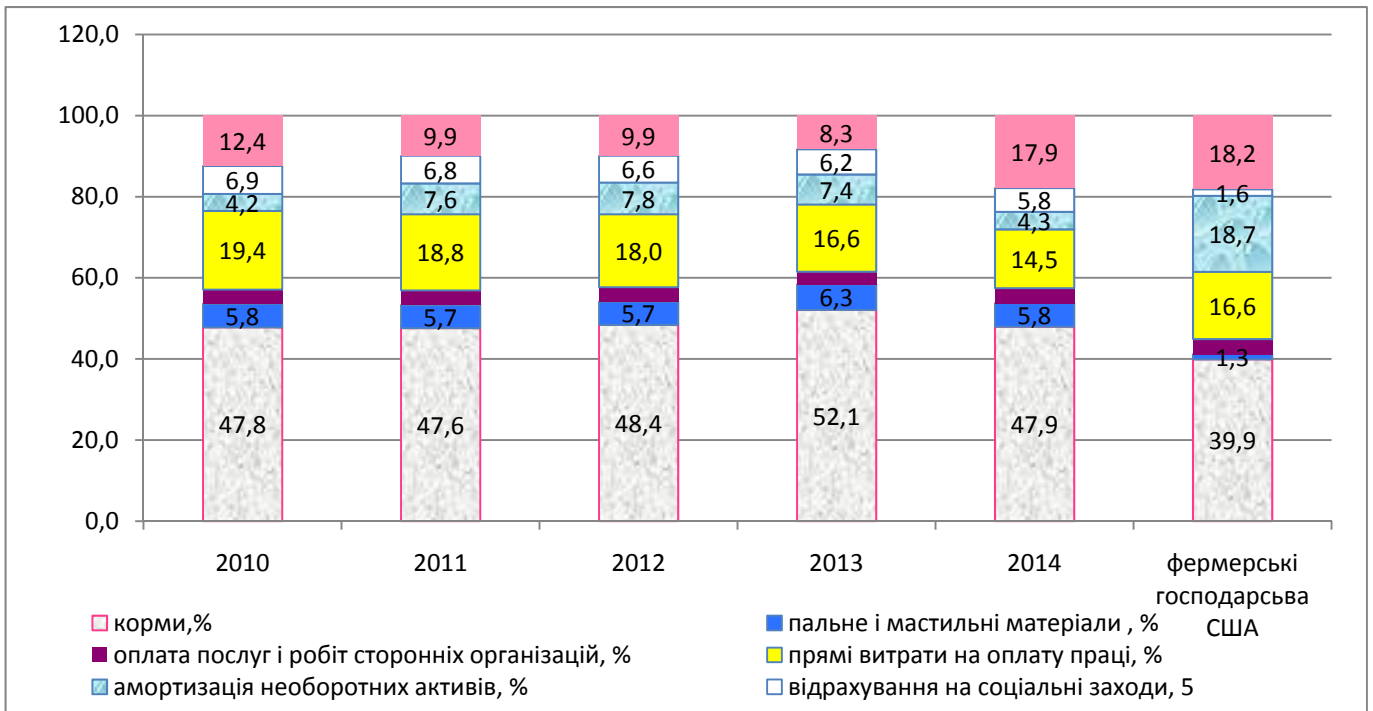

Рисунок 3. Структура витрат в собівартості виробництва молока в сільськогосподарських підприємств України за 2010-2014 рр.

Джерело: розраховано на основі статистичних даних [9]

Девальвація національної валюти, у зв'язку з соціально-економічною і політичною кризою в країні, веде до зростання цін на паливно-енергетичні ресурси, пакувальні матеріали, обладнання, а також на корм для тварин та ін., що здорожує вартість молока. Рівень добробуту населення, який, знову ж таки, знаходиться на низькому рівні не дає можливості виробникам молока суттєво підняти ціну продукції [3]. Для організації ефективного виробництва необхідна високоякісна організація матеріально-технічного забезпечення всіх учасників виробничого процесу і, на самперед, сільськогосподарського виробництва.

При зниженні загального рівня технічної озброєності за останні 7 років в 3 рази, розрив по цьому показнику з економічно розвинутими країнами стає критичним. Якщо на 1000 га ріллі в Україні приходиться 8 тракторів, 4 зернозбиральних комбайнів, то в США відповідно – 36 та 19, в Великобританії – 85 та 14, в Німеччині на 1000 га ріллі приходиться 113 тракторів та 22 зернозбиральних комбайни [1, 7, 8]. Кількість доїльних установок в сільськогосподарських підприємствах та в 2012 році порівняно з 2011 роком збільшилася на 3,2%, сепараторів на 1,1%, а кількість роздавачів кормів зменшилася на 3,2% відповідно. У 2014 році порівняно з попереднім роком кількість доїльних установок в сільськогосподарських підприємствах зменшилася на 5%, роздавачів кормів на 8,9%, а сепараторів на 63,4%.

Для оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств необхідно щорічно купувати машин і обладнання на суму понад 15 млрд. грн. (в порівняльних цінах 2013 року), ця цифра дуже велика, виходячи з сучасного фінансового стану сільськогосподарських підприємств. Тому інтеграція з молокопереробними підприємствами та підтримка держави може вирішати цю проблему, враховуючи, що потенціал галузі машинобудування України достатній (130 підприємств та 40 підприємств військово-промислового комплексу [3, 14, 15]).

Крім того, в питанні ефективної організації постачання матеріально-технічних ресурсів агровиробникам стає важливим фактором не тільки забезпечення технікою і обладнанням, але й суттєве підвищення якості її техніко-економічних характеристик. За наведеними раніше розрахунками суттєву частку у витратах, складають витрати на паливно-мастильні матеріали та електроенергію. Наявність великої кількості операторів-постачальників нафтопродуктів на ринку, відсутність єдиного центру координації діяльності державних та комерційних структур призводить до значного підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, напруження з графіком постачання в сезон польових робіт. Запровадження нової схеми постачання «виробник-споживач», «виробник-постачальник-споживач» суттєво знизить вартість нафтопродуктів.

Крім того, державна підтримка у сприянні створення постачальницьких структур, регулювання оптово-відпускних цін, пільг, щодо імпортного пального, частковій компенсації ставки за кредитами комерційних банків, формування регіональних фондів та використання коштів місцевих бюджетів дозволить збільшити обсяги поставок нафтопродуктів та суттєво зменшити закупівельну ціну на них. Ці заходи підвищують ефект від впровадження концепції мінімізації інтегральних витрат.

Малоефективним залишається фінансовий лізинг, за весь період його використання він не перевищує 12% машинно-тракторного парку і заборгованість підприємств за останні три роки не перевищує четвертої частини її обсягів [9].

У 2011-2014 роках держава надала найменшу за кілька останніх років пряму підтримку сільгоспвиробникам. В 2012 році це лише 33% загального обсягу «аграрного бюджету.» Так, наприклад в докризові 2007 і 2008 роки на пряму підтримку аграріїв витрачали відповідно 63% і 57% аграрного бюджету». Якщо ж порівнювати в грошовому еквіваленті, то в 2012-2014 році витратили на пряму підтримку сільськогосподарських виробників удвічі менше, ніж у 2008 році і на 31% менше, ніж у 2011 році».

У 2016 році для Міністерства аграрної політики та продовольства України виділено усього 1 488 229,2 тис. грн, що на 52% менше ніж у 2015 році (2015р. – 3 092 540,0 тис. грн).[1]:

Стабілізація ринку молокопродукції і його економічний потенціал напряму залежить від зваженої цінової політики, що стосується закупівельних цін на матеріально-технічні ресурси та цін продажу молока-сировини переробним підприємствам. Збалансована система ціноутворення може забезпечити позитивні результати за умови удосконалення інших складових економічного механізму: фінансово-кредитної, податкової, валютно-грошової систем, митно-тарифного регулювання та насамперед впровадження сучасних технологій управління виробничими і між виробничими відносинами до яких, в першу чергу, відносять створення ефективної логістичної системи та оптимального ланцюга постачання готової продукції, що об'єднує всі сфери молочної промисловості.

За розрахунками ННЦ «Інституту аграрної економіки» мінімальна закупівельна ціна 1 т молока повинна забезпечувати рівень рентабельності 5% та 4% норми прибутку. Враховуючи дотації, рентабельність виробництва повинна складати 35%. [4, С. 328].

Виходячи з концепції інтеграції між різними сферами молокопродуктового підкомплексу керівники підприємств, а також посередницькі структури та торговельні підприємства повинні діяти в межах загальної стратегії, одночасно задовольняючи власні потреби і цілі. Найбільш перспективним організаційним рішенням такої проблеми є утворення союзів, партнерств на основі довгострокових домовленостей, в тому числі і виробничо-переробно-торговельних об'єднань, що реалізують повний ланцюг постачання молока та молокопродукції. Удосконалення системи матеріального заохочення виробників молока найвищої якості, контрактного бартерного обміну молока сировини на готову продукцію в господарствах населення, розвиток фірмової торгівлі також можуть стабілізувати цінові відмінності при закупівлі молока сировини переробними підприємствами.

Отже, ефективність ринку виробників молока сировини, його економічний потенціал, з одного боку залежить від наявності такого механізму регулювання, що орієнтується на купівельну спроможність

населення, якісний прогноз попиту на молокопродукцію, а з іншого, від відповідного прогнозування необхідних обсягів виробництва та переробки, ресурсозабезпечення, моніторингу потенційних можливостей галузі для організації ефективного постачання в межах глобального ланцюга всіх учасників товароруку.

Висновки: Виходячи з проведеного аналізу стану молочного скотарства та рівня виробництва молока в Україні за останні 5 років можна зазначити наступне.

Спостерігається стійка тенденцію до зменшення обсягу валового виробництва молока усіма категоріями господарств і в наступні 5 років прогнозується подальше зменшення обсягів виробництва через зменшення поголів'я корів, не зважаючи випереджаючі показники їх продуктивності. При цьому сальдо експорту імпорту прямує до позитивного результату і в умовах кризи економічної та фінансової систем країни стає стратегічним напрямом розвитку.

Доведено, що процеси глобалізації, впровадження нових технологій в переробній галузі більш сприяють збільшенню потенціалу молоковиробництва ніж концентрація підприємств сировинної бази відносно ринків збуту.

Залишається проблемним питання забезпечення молокопереробної галузі – якісною сировиною.

В умовах кризи виробникам потрібно знайти консенсус між зростаючими витратами молоковиробництва та зниженням купівельної спроможності населення України, в питанні визначення оптимальної закупівельної ціни. Можливістю стає застосування інноваційних технологій, що заощаджують та оптимізують витрати, глобалізація та інтеграція сільськогосподарських виробництв.

Основними напрямками та резервами підвищення потенціалу галузі в сучасних економічних умовах стають процеси:

- підвищення продуктивності молочного стада у всіх категоріях господарств, зміцнення племінної бази та її раціональне використання;

- інтеграції, індустріалізації, впровадження нових технологій виробництва та управління на основі реальної довгострокової програми стабілізації на ринку молока, розробка запобіжних заходів, включаючи квоти на виробництво, регулювання закупівельних цін, збільшення обсягів експорту;

- концентрації в окремих регіонах достатньої кількості менших сільськогосподарських підприємств, з рівнем спеціалізації в молочному скотарстві більше ніж 60%, збільшення обсягів виробництва у фермерських господарствах;

- складання гнучких договірних зобов'язань між виробничою та переробною галузями, що може поступово усунути фактор сезонності виробництва;

- забезпечення фінансової підтримки виробників молока в придбанні обладнання, інших матеріально-технічних ресурсів за рахунок адекватних механізмів управління (лізинг, довгострокове кредитування, тощо);

- підвищення вимог до якості молока сировини, забезпечення обладнанням, спеціалістами, стимулюючими та контролюючими заходами для виконання програми підвищення стандартів якості молока;

- встановлення верхньої закупівельної ціни на молоко, що адекватно врахує інфляційні процеси, зниження купівельної спроможності населення і низьку рентабельність виробництва.

Тенденції світових ринків, економічна криза, скасування пільгового режиму ПДВ прогнозує для виробників молока важкі часи. Отже потрібно робити все, щоб не втратити продуктивну худобу і підвищити ефективність виробництва.

Список використаних джерел

1. *Аграрна частина Держбюджету – 2016 / Аналітичний департамент УАК. - Режим доступу: <http://agroconf.org/content/agrarna-chastina-derbyudzhetu-2016>.*
2. *Бакуменко О.Б. Битва за ПДВ: Чому з 2016 року агросектор залишиться без державної підтримки? // Agravery (21.06.2015). Сайт інформаційного агентства agravery. - Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/bitva-za-pdv-comu-z-2016-roku-agrosektor-zalisitsa-bez-derzavnoi-pidtrimki>.*
3. *Виробництво продукції тваринництва в Україні у 2015 році – 2015. Статистичний бюлетень. - /Державна служба статистики України; за ред. О.М. Прокопенко. – К.: Держстат України, 2016 –44 с.*
4. *Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Моногр. / За ред. П. Т. Саблук та В.І. Бойка. – К.: ННЦ „Інститут аграрної економіки», 2005. – 340 с.*
5. *Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 2014 рік. Статистичний бюлетень. /Державна служба статистики України; [Електроний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.*
6. *Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства за 2015 рік. Статистичний бюлетень. /Державна служба статистики України; [Електроний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.*
7. *Офіційний сайт агентства УНІАН: - Режим доступу: <http://economics.unian.ua/agro/1030977-derjava-povinna-kompensuvati-stavku-za-kreditami-dlya-dribnih-i-serednih-agrarijiv-minagroprod.html>.*
8. *Офіційний сайт Асоціації виробників молока. - Режим доступу: <http://avm-ua.org/index.php?action=dairynews&id=9011>.*
9. *Офіційний сайт Державної служби статистики України. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Заголовок з екрану.*
10. *Офіційний сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. - Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles/?pid=4775>.*
11. *Офіційний сайт міністерства аграрної політики України. - Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>*

12. Потенціал українського молока на світовому ринку // «Агробізнес сьогодні». - Офіційний сайт Державної служби статистики України. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. - Заголовок з екрану.
13. Тваринництво України – 2013. Статистичний збірник / Державна служба статистики України; за ред. [Н.С. Власенко]. [Електронний ресурс]. – К.: Держстат України: Департамент статистики сільського господарства та навколишнього середовища, 2014. – 216 с.
14. Семененко О.Г. Рівень виробництва молока в Україні / О.Г. Семененко // Економічний вісник університету: збірник наукових праць учених та аспірантів. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 26/2. – С. 199-208.
15. Сільське господарство України – 2014. Статистичний збірник / Державна служба статистики України; вид. О. М. Прокопенко. [Електронний ресурс]. – К.: Держстат України, 2014. – 400 с.
16. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / под. ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Василяка. – К.: ННЦ «АІЕ», 2012. – 182 с.

References

1. Agrarna chastina Derbyudzhetu – 2016 / Analitichniy departament UAK.: <http://agroconf.org/content/agrarna-chastina-derbyudzhetu-2016>.
2. Bakumenko O.B. Bitva za PDV: Chomu z 2016 roku agrosektor zalishitsya bez derzhavnoyi pidtrimki? // Agravery (21.06.2015). Sayt informatsiyного agentstva agravery.: <http://agravery.com/uk/posts/show/bitva-za-pdv-comu-z-2016-roku-agrosektor-zalishitsya-bez-derzhavnoi-pidtrimki>.
3. Virobnitstvo produktsiyi tvarinnitstva v Ukrayini u 2015 rotsi – 2015. Statistichniy byuleten. / Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini; za red. O.M. Prokopenko. – K.: Derzhstat Ukrayini, 2016 – 44 s.
4. Ekonomika virobnitstva moloka i molochnoyi produktsiyi v Ukrayini: Monogr. / Za red. P.T. Sabluk ta V.I. Boyka. – K.: NNTs „Institut agrarnoyi ekonomiki», 2005. – 340 s.
5. Nadhodzhennya produktsiyi tvarinnitstva na pererobni pidpriemstva za 2014 rik. Statistichniy byuleten. / Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Nadhodzhennya produktsiyi tvarinnitstva na pererobni pidpriemstva za 2015 rik. Statistichniy byuleten. / Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Ofitsiyiniy sayt agentstva UNIAN.: <http://economics.unian.ua/agro/1030977-derjava-povinna-kompensuvati-stavku-za-kreditami-dlya-dribnih-i-serednih-agrarijiv-minagroprod.html>.
8. Ofitsiyiniy sayt Asotsiatsiyi virobnikiv moloka: <http://avm-ua.org/index.php?action=dairynews&id=9011>.
9. Ofitsiyiniy sayt Derzhavnoyi sluzhbi statistiki Ukrayini.: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Ofitsiyiniy sayt Institutu ekonomichnih doslidzen ta politichnih konsultatsiy.: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/articles/?pid=4775>.
11. Ofitsiyiniy sayt ministerstva agrarnoyi politiki Ukrayini.: <http://www.minagro.gov.ua>.
12. Potentsial ukrayinskogo moloka na svitovomu rинku // «Agrobiznes sodayni». - Ofitsiyiniy sayt Derzhavnoyi sluzhbi statistiki Ukrayini: <http://www.ukrstat.gov.ua>. - Zagolovok z ekranu.
13. Tvarinnitstvo Ukrayini – 2013. Statistichniy zbirnik/Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini; za red. [N.S. Vlasenko]. K.: Derzhstat Ukrayini: Departament statistiki silskogo gospodarstva ta navkolishnogo seredovishcha, 2014.– 216 s.
14. Semenenko O.G. Riven virobnitstva moloka v Ukrayini / O.G. Semenenko // Ekonomichniy visnik universitetu: zbirnik naukovih prats uchenih ta aspirantiv. – Pereyaslav-Hmelniyskiy, 2015. – Vip. 26/2. – S. 199-208.
15. Silske gospodarstvo Ukrayini – 2014. Statistichniy zbirnik / Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini; vid. O.M. Prokopenko. K.: Derzhstat Ukrayini, 2014. – 400 s.
16. Strategichni napryami rozvitku silskogo gospodarstva Ukrayini na period do 2020 roku / pod. red. Yu.O. Lupenka, V.Ya. Mesel-Vasilyaka. – K.: NNTs «AIE», 2012. – 182 s.

ДАННІ ПРО АВТОРА

Семененко Олена Газисівна, старший викладач кафедри політекономії ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», вул. Сергія Лазо - 4а, м. Переяслав-Хмельницький, 08400, Україна
e-mail: gazisovna@mail.ru

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Семененко Елена Газисовна, старший преподаватель кафедры политэкономии ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький ГПУ имени Григория Сковороды», ул. Лазо - 4а, м. Переяслав-Хмельницький, 08400, Украина
e-mail: gazisovna@mail.ru

INFORMATION ABOUT AUTHOR

Semenenko Elena Hazysovna, Senior Lecturer, Department of Political Economy SHEI «Pereyaslav-Khmelniyskiy SPU named after Grygore Skovoroda»
4a Lazo Str. Pereyaslav-Khmelniyskiy, 08400, Ukraine
e-mail: gazisovna@mail.ru